

Wat maakt jou kwetsbaar?

Een verkenning van het onderwerp kwetsbaarheid door ouders en jongeren

“Kwetsbaarheid is als een kerstbal”, aldus een lid van Jeugdplatform Amsterdam. “Een kerstbal zal namelijk met weinig kracht al breken. En een kwetsbaar iemand kan ook makkelijk breken.” Deze associatie met het woord kwetsbaarheid werd genoemd tijdens de bijeenkomst ‘Wat is kwetsbaarheid?’. In deze bijeenkomst gaven jongeren en ouders hun mening en visie op verschillende aspecten van kwetsbaarheid. Want wat is kwetsbaarheid? Wanneer ben je dat eigenlijk? En wie bepaalt dat dan?

Andere associaties die genoemd werden, zijn: isolatie, contact, eenzaamheid, vertrouwen, menselijkheid, verlies en het ‘gewoon niet meer zien zitten’. Het werd als snel duidelijk dat er geen eenduidig antwoord te geven is op bovenstaande vragen. Ook in het wetenschappelijke onderzoek wordt benadrukt dat kwetsbaarheid niet een statisch begrip is. Je bent kwetsbaar in een specifieke context. Afhankelijk van de situatie zijn er andere eigenschappen die iemand kwetsbaar maken. In dit verslag wordt dan ook niet een lijst met criteria voor kwetsbaarheid gegeven. De belangrijkste boodschap in dit verslag is dat het een dynamisch begrip is en dat je juist niet kan uitgaan van vaststaande criteria. Als hulpverlener, beleidsmaker, of gewoon als medemens kun je een situatie inschatten als kwetsbaar of niet. Maar ga dit ook na bij de betreffende persoon zelf. Dat men heel goed in staat is om te reflecteren is gebleken uit deze bijeenkomst.

De bijeenkomst – wat hebben we gedaan?

Vanwege de COVID19-maatregelen vond deze werkgroep online plaats. We hebben er een interactieve werkgroep van gemaakt en gingen aan de slag met De Hulpbus en De Bushalte. De virtuele hulpbus staat symbool voor de zorg die geleverd moest worden en de bushaltes voor de wachtlijsten. Per bushalte stonden 5 jongeren te wachten, ieder met hun eigen verhaal. Per hulpbus konden er slechts 3 jongeren instappen. De deelnemers van de werkgroep moesten bespreken en bepalen welke jongeren er in de hulpbus mochten en wie er dus als eerste hulp kregen. Op deze manier is besproken welke eigenschappen binnen situaties een jongere kwetsbaar maken. En dat was lastig. Per situatie zijn er mitsen en maren. Het is kiezen tussen kwaden.

Wachten we op kwetsbaarheid?

Wachten op hulp is belastend. En dat komt door verschillende dingen. Ten eerste is het belastend dat je niet weet hoe lang je nog moet wachten. Ben ik bijna aan de beurt, of duurt het nog een half jaar? En het is goed mogelijk dat de problemen van een jongere tijdens het wachten verergeren. Dan zitten ze opeens met een veel groter probleem én hebben ze intensievere en dus duurdere zorg nodig. Ten tweede is wachten niet alleen belastend voor een kind, maar voor het hele gezin. Ook hier benadrukken jongeren en ouders dat een stabiele gezinssituatie niet statisch is. Een *steady* gezin kan na maanden wachten op hulp ineens een stuk minder stabiel zijn en daardoor kwetsbaar. Het is daarom van belang om contact te onderhouden. Bel de jongeren en hun families op en vraag hoe het gaat. Houd een vinger aan de pols. Een van de jongeren vroeg of een wachtende jongere die niet mee kon met de hulpbus niet met de fiets kon gaan. Oftewel: is er geen alternatief? Ook als een jongere of gezin niet direct een volle behandeling kan krijgen helpt het om al minder intensieve hulp te krijgen. Kijk naar wat er wél gedaan kan worden.

Om een inschatting te kunnen maken of iemand kwetsbaar is, moet volgens jongeren en ouders ook specifiek gekeken worden naar de tijd waarop iemand al op hulp wacht. En houd daarmee rekening met het feit dat de duur op een wachtlijst niet gelijk is aan de duur dat iemand al met een probleem of klacht rondloopt. Wachten neemt meerdere vormen aan. Het kan zijn dat een jongere al langer met een probleem rondloopt, maar pas relatief laat hulp zoekt en dan ook nog op een wachtlijst komt. Een jongere zegt hierover: *“Dat is heel herkenbaar voor mij, dat ik al heel lang last had en dat toen die wachttijd eigenlijk alles erger maakte.”* Het komt ook voor dat er al eerder andere hulp geweest is die niet goed aansloot op het probleem. Ook al sta je dan nog niet lang op de wachtlijst voor een nieuwe behandeling, voor een jongere telt het op bij de vorige wachttijd. In dat geval is het belangrijk om spoedig hulp te bieden. *“Het is al een keer mislukt, de jongere heeft nog steeds problemen en wacht nog langer.”* Bij het benoemen van de wachttijd als belasting moet dus met al deze factoren rekening gehouden worden.

Er komen ook mogelijke oplossingen naar voren in de werkgroep. Bijvoorbeeld dat er – voor dat iemand op een wachtlijst komt - een intakegesprek plaatsvindt. De zorginstelling en het gezin kunnen dan kijken of de hulp die geboden wordt daadwerkelijk aansluit bij de hulpvraag. Zo wordt de kans kleiner dat een jongere op een verkeerde wachtlijst staat en wordt voor de zorginstelling de wachtlijst ook korter. Het zou een win-win situatie kunnen opleveren. Daarnaast wordt het door de jongeren en ouders heel erg benadrukt dat ook lichte problemen niet altijd kunnen wachten. Sterker nog: iemand met een licht probleem kan met lichte, niet heel intensieve hulp snel geholpen worden. Zo wordt de wachtlijst korter en de zorg verlicht. Als we wachten tot een probleem niet meer licht is, is dit voor iedereen nadelig. Laten we vooral niet wachten tot het moment dat iemand kwetsbaar(der) is.

Maakt je leeftijd je kwetsbaar?

Is het zo dat jongere kinderen kwetsbaarder zijn dan oudere kinderen? Of is het andersom? Ben je kwetsbaarder als je volop in de puberteit zit? Voor iedere leeftijdscategorie valt wel iets te zeggen. Een van de ouders geeft aan dat een jong kind het ‘voordeel’ heeft dat er nog veel te winnen is. *“Jong kunnen ze nog meer geholpen worden. Er kan meer gedaan worden.”* Hoe langer je op jonge leeftijd wacht met het bieden van juiste hulp, hoe groter problemen kunnen worden. Verder wordt gezegd dat een jong kind veel afhankelijker is van zijn of haar omgeving. Een ouder kind is al zelfstandiger. Al hoeft dat niet per definitie zo te zijn, vertellen de jongeren.

Een oudere leeftijd kan soms ook in je nadeel werken, vertelt een van de jongeren. *“Vlak voor ik 18 werd zeiden ze nee.. we gaan je niet meer helpen met jeugdhulp. Wacht maar tot je 18 wordt.”* De reden dat dit gezegd werd is *“...dat ze het een beetje te gecompliceerd vonden.”* Een ander zegt dat oudere kinderen een grotere kans hebben om in negatievere situaties te komen. De jongeren gaan dan de puberteit in en komen op de middelbare school. Ze krijgen nieuwe vrienden en moeten leren omgaan met meer verantwoordelijkheid. Een kind dat in die transitie met problemen rondloopt is daardoor kwetsbaarder.

Hoe zit het met school?

Naast dat de overgang van de basisschool naar de middelbare school een spannende tijd is die jongeren kwetsbaarder kan maken, hebben we ook naar andere aspecten gekeken binnen het onderwijs. Wederom werd benadrukt dat wat goed lijkt niet altijd goed is. Een

kind dat hoge cijfers haalt is niet zonder meer een gelukkig kind waarmee alles goed gaat. Ook dan kan er sprake zijn van problemen, kan het schooltype niet goed aansluiten of kan iemand niet goed in z'n vel zitten. En toch is de indruk van jongeren en ouders dat dit wel vaak wordt gedacht. *“Ze zeiden: je hebt toch goede cijfers? En vonden dat het probleem daarom niet erg genoeg was.”*

Over één ding waren de jongeren en ouders van de werkgroep het direct eens. Als je thuiszit en niet meer naar kan school kan dan ben je zonder twijfel kwetsbaar en moet je gelijk hulp krijgen. *“Als je niet meer naar school gaan, dan valt alles stil. Er is geen afleiding meer, je ziet geen mensen meer, je maakt niets leuks meer mee.”* Kinderen en jongeren worden hierdoor sneller eenzaam, wat verdere problemen met zich mee brengt. Een ouder voegt hier aan toe dat de hulp rondom thuiszitters vaak niet goed geregeld is. Terwijl minimale hulp en af en toe contact al een verschil kan maken.

Zijn vrienden beschermend?

Vrienden zijn een belangrijke factor in het leven van jongeren. Je kunt met ze lachen, ontspannen, maar het ook hebben over zorgen en problemen. Vrienden zijn een uitlaadklep. Jongeren vertellen ook dat vrienden kunnen zorgen voor afleiding van je eigen problemen. Ook het gemis aan vrienden kan een grote impact hebben, daar waren de jongeren en ouders het over eens. Een kind zonder vrienden is een eenzaam kind, en dat maakt je kwetsbaar. Een van de jongeren was echter kritisch op het hebben van vrienden. Hij zegt dat als je het hebt over de beschermende functie van vrienden, je ook moet kijken naar wát voor vrienden het zijn. Hebben zij een positief effect of versterken zij het probleem? Als het gaat om vrienden die een slechte invloed hebben of zelf met grote problemen kampen is die beschermende factor volgens hem ver te zoeken. En het niet hebben van vrienden, is ook niet voor iedereen een probleem. Behoeftes aan vriendschappen zijn verschillend. De één heeft behoefte aan veel vrienden, de ander aan een handvol, en weer een ander heeft voldoende aan meer oppervlakkige sociale contacten. Vraag dit goed uit en trek hier niet je eigen conclusie over.

Hoe stabiel is het gezin?

Wederom moet nauwkeurig nagegaan worden of wat slecht lijkt daadwerkelijk slecht is. Een goed voorbeeld is bijvoorbeeld een gezin waarbij de ouders recent gescheiden zijn. Dit zou een stressvolle situatie kunnen zijn. Echter, als de scheiding juist rust heeft gebracht voor het gezin is het een verbetering en misschien een beschermende factor omdat er nu ruimte is voor de behoeftes van het kind.

Wat familie betreft is het dynamische aspect van de familiesituatie belangrijk om in acht te nemen. Dat het nu goed gaat betekent niet dat dat zo blijft. Een stabiele familie is een beschermende factor en kan een reden zijn dat een jongere minder kwetsbaar is. Maar als het met een kind minder goed gaat, heeft dat ook z'n weerslag op een gezin.

Dat een gezin stabiel is kan het kind helpen. De situatie zal waarschijnlijk minder snel veel slechter worden. Maar wees je ervan bewust dat ook stabiele gezinnen instabiel kunnen worden. Ook dit is geen statisch gegeven. Extra ondersteuning voor ouders/gezinnen die op een wachtlijst staan kan hierbij helpend zijn.

Hoe meer problemen hoe kwetsbaarder?

Een kind met meerdere diagnoses is kwetsbaarder. Niet alleen kamp je met meerdere belastende problemen, het is ook lastiger om de juiste hulp te krijgen. Er zijn dan

bijvoorbeeld minder instellingen om je te helpen. *“Er is dan een beperkt aantal plekken waar je heen kunt terwijl het misschien een matig probleem is.”* Want het hoeft niet te betekenen dat al die problemen heel ernstig zijn. Het kan zijn dat er meerdere matige diagnoses zijn maar door de optelsom van diagnoses ben je meteen een complex geval. *“Je kan dan op bijvoorbeeld zwaardere hulp zitten te wachten terwijl je dat niet nodig hebt.”*

Aan de andere kant van de medaille vinden we juist dat als er al 1 diagnose is dat het lastig is om een andere diagnose te krijgen. *“Er wordt na 1 diagnose gekeken hoe alle problemen eronder kunnen vallen in plaats van ook verder naar andere redenen te kijken.”* Het kan dan zijn dat een jongere niet een tweede diagnose krijgt terwijl dit wel nodig is.

Wat geven de jongeren en ouders mee?

Naast dat we het onderwerp kwetsbaarheid goed met elkaar verkend hebben, hadden de jongeren en ouders ook een aantal concrete tips.

- Houdt contact met de mensen op je wachtlijst. Ga na hoe het nu met ze gaat en laat weten dat ze gehoord en gezien worden. Dat ze niet vergeten zijn.
- Begin vast met de kleine stappen. Bij het wachten op een behandeling gebeurt er vaak niets anders. Ga na of er andere kleinere zaken zijn die al eerder verholpen kunnen worden. Of biedt ondersteuning om het wachten ‘dragelijker’ te maken.
- Zorg ervoor dat al in een vroeg stadium van de wachtlijst duidelijk wordt of een jongere op de juiste wachtlijst staat, of de hulp daadwerkelijk aansluit op wat nodig is. Jongeren krijgen zo sneller de juiste hulp én wachtlijsten worden korter, omdat daar alleen die mensen op staan die daadwerkelijk die hulp nodig hebben.
- Zet nog meer in op preventie en het bieden van vroegtijdige hulp. Eerder hulp bieden kan hier bijdragen aan kortere wachtlijsten en minder belastende zorg. Hoe eerder hulp geboden wordt, hoe minder zwaar deze (waarschijnlijk) zal zijn.

Tot slot

Met behulp van de hulpbus hebben we fictieve situaties van kinderen en jongeren besproken. Maar hoe zit het met de deelnemers zelf? Zouden zij zelf kosten wat het kost in de hulpbus willen komen en dus als eerste hulp ontvangen? Een jongen zegt hierover: *“Mogelijk, als ik echt later nog een ander pad op was gegaan dan wel maar toen ik 12 was en uit huis werd geplaatst had ik er nog mee kunnen wachten. (...) Maar mijn directe situatie was niet een zorg voor mij, op lange termijn was het noodzakelijk maar ik had best nog kunnen wachten, 3 of 6 maandjes.”* Maar aan de andere kant wordt ook gezegd: *“Ik zit met mijn probleem en ik wacht al zo lang. Ik wil dat mijn problemen kunnen worden opgelost. Mijn problemen werden ook steeds erger omdat ik zo lang moest wachten.”*

Jongeren laten zien dat zij goed kunnen reflecteren op hun situatie en hun eigen kwetsbaarheid daarin. Schuw dus niet om jongeren zelf te vragen hoe het met ze gaat en hoe stabiel hun situatie is. Ze zitten tenslotte zelf midden in de situatie die hulpverleners slechts proberen te verkennen.

Literatuurlijst:

- 1) Henrik, C., Kuran, A., Morsut, C., Kruke, B., I., etc (2020) Vulnerability and vulnerable groups from an intersectional perspective. International Journal of Disaster Risk Reduction 50(2020)
- 2) Hansson, J., Orru, K., Siibak, A., Kruger, M., Gabel, F., Morsut, C., (2020). Communication related vulnerability to disasters: A heuristic framework